

بیست

سال

نقد

ادبیات

کودک

سال ۱۳۶۳

سال ۶۳، سال تثبیت قرائتی خاص‌تر از اسلام انقلابی، براساس دیدگاه‌های چپ، مذهبی در جامعه بود. در انتخابات مجلس دوم، چپ‌های مذهبی، به پیروزی مطلق رسیدند. اکثریت اعضای این مجلس را روحانیون تشکیل می‌دادند. این افراد که همسو با نخست‌وزیر بودند، از دادن رای اعتماد به وزاری که گرایش‌هایی راست داشته، خودداری کردند. در ضمن جنگ، به کارگیری بمب‌های شیمیایی و ناپالم از سوی عراق و شدت یافتن بمباران شهرها که به بمباران و موشکباران متقابل از سوی ایران (برای اولین بار) انجامید، مهم‌ترین اخبار بود. هم‌چنین، سیطره کامل زندگی کوپنی، دفترچه بسیج و گشت‌های ثارالله را نباید فراموش کرد.

در سال ۶۳، گرچه نشریات تخصصی ادبیات کودک اندک بود، از نظر انتشار کتاب‌های نظری و فهرست‌های کتاب‌های مناسب و نیز مقالات مطبوعاتی، سالی پر بار بود.

گزارش شورای کتاب کودک که دو شماره منتشر شد، تنها نشریه تخصصی ادبیات کودک در این سال بود. در شماره اول، مقاله «چهره کودکان کشورهای در حال توسعه در ادبیات کودکان ایران»، نوشته شبنم رضوی و «چهره کودکان روستایی در قصه‌های ایرانی»، از هوشنگ مرادی کرمانی، مهم‌ترین مقالات بود. مقاله دوم، بیشتر لحن خاطره داشت، اما در مقاله اول، از فقدان ترجمه کتاب‌های مربوط به کشورهای در حال توسعه در میان کتاب‌های کودک، انتقاد شد و بر لزوم چنین ترجمه‌هایی که با زندگی و فرهنگ بچه‌های ما نزدیکی بیشتری دارد و به نیازهای اطلاعاتی آن‌ها پاسخ می‌دهد، تأکید شد.

مهم‌ترین مطلب دومین شماره این سال، «کلاس‌های ارزشیابی کتاب‌های کودکان و نوجوانان» بود که در ۲۲ صفحه منتشر شد. در این سال، نشریه «پیام یونسکو»، در آذرماه ویژه‌نامه‌ای برای افسانه‌های علمی منتشر کرد. مطالب این نشریه (که جملگی ترجمه است)، از برخی جهات به ادبیات کودک مربوط بود. «افسانه‌های علمی در کلاس درسی»، از جمله این مقالات بود.

در سایر نشریات تخصصی و فرهنگی هم مقالات مرتبط با ادبیات کودک کم نبود. «ملاحظاتی درباره ادبیات کودکان»، در شماره ۵ و «پیرامون ادبیات کودکان»، در ششمین شماره فصلنامه هنر، «کودک و کتابخوانی»، در شماره‌های ۵۸ و ۵۹ پیوند و «رسالت کتابخانه» در شماره ۶۳ آن «شعر برای کودکان»، نوشته سیروس طاهباز، در شماره‌های ۴ و ۵ آینده،

○ سید علی کاشفی خوانساری

«نگاهی گذرا به شعر کودک»، از بیوک ملکی، در شماره ۳۶ دانشگاه انقلاب، «نقش کتاب کودک در هدایت کودکان عقب مانده»، مقاله‌ای ترجمه از علی شکوهی، در نشریه دانشکده ادبیات علوم انسانی دانشگاه تبریز، «ادبیات کودکان در اسرائیل»، در سومین شماره رشد معلم از دیگر مقالات سال بود. مقاله «پیرامون ادبیات کودکان»، در فصلنامه هنر، پس از مرور و بررسی کمی کتاب‌های کانون، درباره چند و چون ادبیات مذهبی کودک و نوجوان صحبت می‌کند و پس از تجربیات سایر کشورها در حوزه کتاب کودک سخن می‌گوید. مقاله طاهباز، تقریباً همان مقاله کتاب جمعه است که پیشتر هم منتشر کرده بود؛ البته با اضافات و تصحیحاتی.

پیک کتاب هم که به صورت ماهانه و با همکاری انتشارات بهجت منتشر می‌شد، در هر شماره ۴ صفحه معرفی کتاب کودک، زیر نظر محمدعلی حمیدرفیعی داشت.

در نشریات خاص کودکان و نوجوانان، کیهان بچه‌ها، با مصاحبه‌هایی که با نویسندگان مختلف داشت، فعال‌ترین بود. رحماندوست، عموزاده، حکیمی، رضا شیرازی، منصوره شریف‌زاده، شهلا بارفروش و حبیب‌الله لژگی از جمله مصاحبه‌شوندگان بودند. در سوره بچه‌های مسجد، قیصر امین‌پور، نقدی بر یک کتاب ترجمه ارائه کرد. جنگ ادواری آیش که در این سال متولد شد، با مقالات و نقدهایی از اسدالله شعبانی و جعفر ابراهیمی (شاهد) همراه بود. در سال ۶۳، دیگر خبری از جنگ‌های گروه‌های چپ نیست.

از مطالب نشریات عمومی، می‌توان به «پینوکیو صد ساله شد»، در شماره اول مجله کاشانه، «میراث حیات در ادبیات کودک»، در مجله شاهد شماره ۵۷، «کارنامه دولت جمهوری اسلامی ایران در پرورش فکری کودکان و نوجوانان»، در شماره ۲۵۳ سروش و «رعایت مسائل انسانی در ارتباطات کودکان ضروری است»، از مصطفی رحماندوست، در شماره ۲۶۸ همان هفته‌نامه، اشاره کرد.

در میان روزنامه‌ها، روزنامه‌های کیهان و جمهوری اسلامی، پیشتاز بودند. در کیهان، مرحوم منصور حسین‌زاده، سلسله مقالات و گزارش‌های ارزشمندی درباره ادبیات کودک به چاپ می‌رساند. در یک سلسله گزارش که در ماه‌های آذر و دی به چاپ رسید، طی ۱۴ شماره به وضعیت نشر، بازار نشر، داستان‌ها، کتاب‌های علمی، شعر، کتاب‌های مذهبی، ضوابط و نظارت، طراحی و پرداخته شد.

ضمیمه فرهنگی روزنامه جمهوری اسلامی که با نام صحیفه و به سردبیری سید

مهدی شجاعی، منتشر می‌شد هم در این میان فعال بود. «کودک منهای خیال قابل تصور نیست.» (جعفر ابراهیمی شاهد)، و توحید و لطافت در قصه‌های عموزاده خلیلی، «قصه کودک از خشونت روسی و عطوفت یونسکویی رنج می‌برد.» (مصاحبه نقی سلیمانی)، «ادبیات کودک و عبور از طبیعت به سوی ماوراء طبیعت» (مصاحبه وحید توفانی)، «منشأ قصه اسلامی، روح تربیت شده با اصول اسلامی» (رضا رهگذر)، از جمله این مطالب بود.

از ویژگی‌های چشمگیر این سال، افزایش فهرست کتاب‌های مناسب بود. به دنبال فهرست کتاب‌های مناسب کانون که سال قبل منتشر شد، دو مرکز دیگر نیز دست به تهیه چنین فهرست‌هایی زدند. ابتدا واحد کودکان و نوجوانان بنیاد بعثت، «کتاب‌نامه» ای شامل «فهرست کتاب‌های مناسب برای کودکان و نوجوانان» منتشر کرد. بنیاد بعثت، انتشاراتی غیرخصوصی، مذهبی بود که به انتشار کتاب‌های دینی، در داخل و خارج از کشور می‌پرداخت (و امروز به صورت محدودتر می‌پردازد). این کتاب شامل فصول مقدمه، فهرست الفبایی کتاب‌های مناسب، فهرست موضوعی، فهرست الفبایی کتاب‌ها برای سنین مختلف (از پیش دبستان تا راهنمایی)، فهرست الفبایی پدیدآورندگان و فهرست الفبایی ناشران بود. در این کتاب ۳۰۰ کتاب کودک و نوجوان معرفی و توصیه شده و از نظر قواعد فهرست‌نویسی، کامل‌تر از کتاب‌های مشابه به شمار می‌رفت. در مقدمه کتاب، تصریح شده:

«در بررسی و انتخاب کتاب‌ها، ملاک اساسی معیارهای ارزشی، اعتقادی و اخلاقی اسلام بوده است. آن دسته از آثاری که حتی از نظر فنی و هنری در درجه ضعیفی بوده‌اند، فقط با تشخیص این‌که نکات ضد اسلامی در آن‌ها نیست برگزیده شده‌اند.»

کتاب دیگر «فهرست کتاب‌های مناسب برای کودکان و نوجوانان» بود که از سوی اداره کل امور تربیتی وزارت آموزش و پرورش، در ۲۴ صفحه منتشر شد و ۳۵۳ کتاب از گروه‌های سنی الف تا د را نام برده بود.

شورای کتاب کودک نیز فهرست کتاب‌های مناسب سال‌های ۱۳۴۱ تا ۱۳۶۱ را به مناسبت بیستمین سالگرد خود، در سال ۶۳ و در ۹۴ صفحه منتشر کرد. نمایه نام پدیدآورندگان نیز ضمیمه این فهرست بود.

کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، «کتابشناسی اسلامی» را برای نوجوانان منتشر کرد. دکتر رجبعلی مظلومی، پدیدآورنده این فهرست موضوعی و گزینشی بود. مخاطب

کتاب «کتابداران، اولیای تربیتی و جوانان» بودند. کتاب، پس از تعریف کتابشناسی و لزوم مطالعه صحیح و... به معرفی کتاب در حوزه‌های مختلف مربوط به اسلام می‌پردازد.

به جز چهار فهرست مورد اشاره، کتاب‌های تئوری مربوط به ادبیات کودک نیز فراوان بود و در مجموع، سال ۶۳ باید سال پربراری در زمینه نقد ادبیات کودک محسوب کرد.

کتاب «۳۹ مقاله درباره ادبیات کودکان» را شورای کتاب کودک منتشر کرد. این مجموعه، شامل برخی مقالات نشریه گزارش شورای کتاب کودک، در فاصله سال‌های ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۵ است که در شش فصل، تدوین شده است. برخی مقالات این کتاب، ترجمه و برخی تألیفی است. ویراستار مجموعه، آتش جعفرنژاد و برجسته‌ترین نویسندگان مقالات تألیفی، توران میرهادی، عباس حری و لیلی ایمن (آهی) هستند.

در این سال، «مقدمه‌ای بر مراحل خلق و تولید ادبیات کودکان» را نادر ابراهیمی منتشر کرد. وی که پیش از انقلاب، کتاب فارسی‌نویسی برای کودکان را ارائه کرده بود، در این کتاب، به طرح مباحث مبنایی در خلق کتاب کودک می‌پردازد. کتاب شامل ۴ فصل است: پیش‌گفتار، مراحل عام و خاصی نوشتن ادبیات کودکان، مراحل عام در هنر و ادبیات، مراحل ویژه ادبیات کودکان. در مجموع، کتابی تخصصی و ارزشمند است.

کتاب «بررسی ادبیات کودکان در کشورهای در حال رشد»، نوشته آنا پلووسکی، با ترجمه دکتر علی شکوهی هم در تبریز منتشر شد. کتاب از انتشارات یونسکو و شامل بخش‌هایی درباره تاریخ ادبیات کودکان تا بررسی مسائل کتاب کودک در کشورهای مختلف و پیشنهادهایی در این باره است. این کتاب، به مناسبت سال ۱۹۷۹ میلادی تدوین و شش سال بعد، در ایران ترجمه شده است. نویسنده، قسه‌گو و کتابداری است که از طرف lbBy، سفرهای متعددی به کشورهای مختلف داشته است. در کتاب، اشاراتی به ایران نیز صورت گرفته است.

به جز کتاب‌های مورد اشاره، در برخی کتاب‌های دیگر هم نکات یا صفحاتی درباره ادبیات کودک مشاهده می‌شود. مثلاً در کتاب «شناخت، هدایت، تربیت» نوشته دکتر علی قائمی که در این سال منتشر شد، فصلی به پرورش فرهنگی نوجوانان و جوانان اختصاص یافته و در مورد هنر و ادبیات این گروه سنی و خواندنی‌های‌شان، صحبت‌هایی شده است.